

Research Article

Fon Kome Bucha Hatthasilp Thin Mueang Sart

Treethawat Meesomsak^{*} Vipada Petchot, Sunisa Sukin and Athitaya Piwkhum

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University, Mueang District, Chiang Mai 50300, Thailand

Abstract

The research article on “Fon Kome Bucha Hatthasilp Thin Mueang Sart” is part of the research and study of creative art thesis, Performing Arts Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University, Academic Year 2018 with the objective to create a work of Thai classical dance performances called “Fon Kome Bucha Hatthasilp Thin Mueang Sart”

The research found that “Fon Kome Bucha Hatthasilp Thin Mueang Sart” is a type of creative Thai dance in the type of a Fon using Lanna style lanterns as the main equipment in the performance along with the Joi lyrics, in a form of Kao, using female performers dressed in Lanna style for people in the master class and the baron in the past. The performance consists of 3 sessions: slow rhythms, moderate rhythms, and fast rhythms, respectively. Musical instruments used include 15 Northern local musical instruments, mixed with 1 piece of international music instrument. There are 53 postures of dance and 40 style of row format changing.

Keywords: Creative Thai Classical Dance Performances, Lanterns, Craftsmanship

---

*

Corresponding authors:

Treethawat Meesomsak E-mail: Treethawat_work@hotmail.com

Received: 21 October 2019,

Revised: 2 March 2020,

Accepted: 31 March 2020

บทความวิจัย

ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร

ตรีธวัฒน์ มีสมศักดิ์*, วิภาดา เพชรโชติ, สุนิสา สุกิน และ อาทิตยา ผิวขำ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50300

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” นี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการศึกษาและสร้างสรรค์งานศิลปนิพนธ์เชิงสร้างสรรค์ สาขาวิชาศิลปะการแสดงคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา 2561 มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร”

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” เป็นการแสดงประเพณีนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ในประเภทของฟ็อนโดยใช้โคมแบบล้านนาเป็นอุปกรณ์หลักในการแสดง ประกอบบทร้องจ้อย คือ การขับขานวรรณกรรมประเภท คร่าว ใช้ผู้แสดงหญิงล้วนจำนวน 10 คนแต่งกายแบบล้านนาชนชั้นเจ้านายและคหบดีในอดีต การแสดงประกอบด้วย 3 ช่วงการแสดง ช่วงที่ 1 ทำนองเพลงมีจังหวะ ช่วงที่ 2 ทำนองเพลงมีจังหวะปานกลาง ช่วงที่ 3 ทำนองเพลงมีจังหวะเร็ว ตามลำดับ เครื่องดนตรีที่เครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ จำนวน 15 ชิ้น ผสมกับดนตรีสากล 1 ชิ้น โดยกระบวนท่าฟ็อนจำนวน 53 ท่า และการปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวการแสดงทั้งหมด 40 รูปแบบ

คำสำคัญ: การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์, โคม, งานหัตถศิลป์

---

* ผู้แต่งหลัก:

ตรีธวัฒน์ มีสมศักดิ์ อีเมล: Treethawat_work@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 21 ตุลาคม 2562,

วันที่แก้ไขบทความ: 2 มีนาคม 2563,

วันที่ตอบรับบทความ: 31 มีนาคม 2563

บทนำ

ปัจจุบันภาคเหนือ ดินแดนที่เรียกขานกันว่าอาณาจักรล้านนาไทย นับแต่อดีตนั้นเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมที่มีมรดกทาง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม โดยสามารถแบ่งเป็นได้ 2 กลุ่มหลักคือ วัฒนธรรมเชิงรูปธรรม ได้แก่ ศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมเชิงนามธรรม ได้แก่ การละเล่นพิธีกรรม ค่านิยม รวมถึงประเพณี จารีตต่าง ๆ (Soonpongsoi, 2016) รวมถึงความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งจะเห็นได้จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในการทำกิจกรรม รวมถึงพิธีกรรมในหลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาในศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นแหล่งกำเนิดของขนบธรรมเนียมประเพณี อาทิเช่น ประเพณีชนทรายเข้าวัด ประเพณีสงฆ์พระพุทธรูป ประเพณีจุดบอกไฟหรือบ้องไฟ ประเพณีทานสลากภัต ประเพณีปอยหลวงและประเพณียี่เป็ง

ประเพณียี่เป็ง เป็นประเพณีลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน 2 ของชาวล้านนา ยี่เป็ง เป็นภาษาคำเมืองในภาคเหนือ คำว่า “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” ตรงกับคำว่า “เพ็ญ” หรือพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง 2 เดือน ทำให้เดือนสิบสองของไทยภาคกลาง ตรงกับเดือนยี่ หรือเดือน 2 ของไทยล้านนา ประเพณียี่เป็งจะเริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น 13 ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็น “วันดา” หรือวันที่มีการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ เพื่อไปทำบุญเป็นการบริจาคทานและทำบุญแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ ผู้ที่มีความศรัทธาและเลื่อมใสในพุทธศาสนาต่างพร้อมใจกันไปทำบุญที่วัด ซึ่งบริเวณวัดจะมีการประดิษฐานกระทง นอกจากนี้จะมีการปฏิบัติธรรมแล้ว ยังมีการประดับ

ตกแต่งวัด บ้านเรือนเพื่อเป็นการบูชา และช่วงเวลาเย็นถึงค่ำจะมีมหรสพและการละเล่นมากมาย มีการแห่โคมทอง พร้อมกับมีการจุดถ้วยประทีป เพื่อบูชาพระรัตนตรัย การจุดดอกไม้ไฟ การจุดโคมลอยปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้า เพื่อเป็นการบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ (Tourism Authority of Thailand, 2014)

โคม หรือ “โคม” มีความหมาย คือ วัสดุที่สร้างขึ้นไว้เป็นเครื่องส่องสว่าง ซึ่งการทำโคมเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้คงอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน อดีตโคมล้านนามี 3 ประเภทได้แก่ โคมทูกระต่าย โคมพัดและโคมแขวน (Khammool (Interview) 2018) โดยเริ่มมีความรุ่งเรืองในสมัยพระเจ้าติโลกราช ต่อมาชาวล้านนาก็ใช้ในงานประเพณียี่เป็ง เพื่อเป็นการสักการบูชาพระพุทธเจ้าในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสองหรือยี่เป็งล้าน เมื่อถึงงานเทศกาลยี่เป็งชาวล้านนาจะนิยมประดับตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามด้วยซุ้มประตูป่าและจุดประทีปโคมไฟ อีกทั้งชาวล้านนาก็ยังมีความเชื่ออย่างหนึ่งที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านาน คือ การจุดประทีปโคมไฟ ซึ่งเปลวไฟเปรียบเสมือนแสงส่องสว่างในใจของพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้โคมไฟล้านนาก็ยังเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลและจัดบันทึกไว้ซึ่งในจังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งผลิตโคมล้านนาที่ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

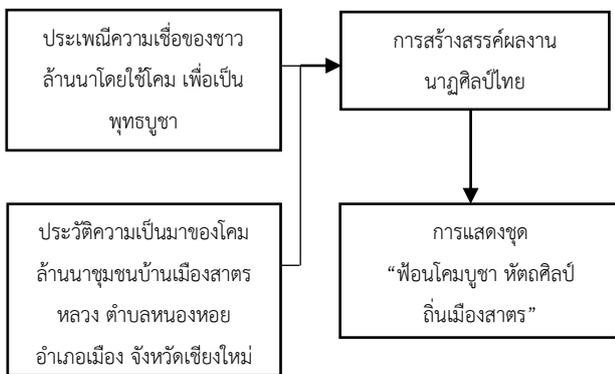
จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า โคมมีความสัมพันธ์ในด้านประเพณีของชาวล้านนา อีกทั้งสอดคล้องกับความเชื่อในด้านพุทธบูชาของศาสนาพุทธ จึงได้มีการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโคมและขั้นตอนการทำโคมของชาวล้านนาที่เป็นเครื่องสักการบูชาซึ่งอยู่คู่กับประเพณียี่เป็ง อีกทั้งนำเรื่องราวของโคมล้านนามาเป็น

แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่โคมล้านนาให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร”

กรอบแนวคิดวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดวิจัย

วิธีการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” มีวิธีการศึกษาตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากตำราและเอกสารทางวิชาการ บทความและหนังสือจากแหล่งข้อมูลคือ สำนักงานหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุมชนบ้านเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ หอนิทรรศการศิลปวัฒนธรรม วัดโพธารามมหาวิหาร วัดเจ็ดยอด ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. ศึกษาข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ได้แก่ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) กำหนดประเด็นคำถามเรื่องประวัติความเป็นมา และความเชื่อของโคมแขวนล้านนา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ประเด็นคำถาม ร่วมกับการสนทนา กับผู้สัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รายละเอียดสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น

3. ออกแบบการแสดงชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร”

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือชุมชนบ้านเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive sampling) นางบัวไหล คณะปัญญา, นายนพดล คำมูล ผู้เชี่ยวชาญงานหัตถกรรมการทำโคมแขวนล้านนา ณ ชุมชนบ้านเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาการ “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” ได้กำหนดขั้นตอนของการศึกษาดังนี้

1) กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของโคมล้านนา ชุมชนบ้านเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มาสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด “ฟ็อนโคมบุชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร”

2) ศึกษารวบรวมเอกสารงานวิจัยและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

จากตำราและเอกสารทางวิชาการ บทความ และหนังสือจากแหล่งข้อมูลคือ สำนักงานหอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชุมชนบ้านเมืองสาทร หลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ หอนิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรม วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจ็ดยอด) ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษา ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ได้แก่ สัมภาษณ์แบบ มีโครงสร้าง (Structured interview) กำหนดประเด็น คำถามเรื่องประวัติความเป็นมา และความเชื่อของโคม แขนวล้านนา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประเด็นคำถาม ร่วมกับการสนทนา กับผู้สัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รายละเอียดสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น

3) ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นเมืองและเรียบเรียงขึ้นมาใหม่

ในการประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ เพื่อใช้ประกอบการแสดง “ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” คณะผู้วิจัยได้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยและแก้ไขปรับปรุงจนสมบูรณ์ ได้ขอคำปรึกษา คำแนะนำจากนายพิชญ์การณ ทรายแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นเมือง อาจารย์สอนในโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ได้แต่งเพลงใหม่ขึ้นมาหนึ่งเพลงมีจังหวะที่ครึกครื้น สนุกสนานโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง มีจังหวะช้า จังหวะปานกลาง และจังหวะเร็ว ในแต่ละช่วงการแสดงนั้นจะสื่อถึงความหมายลักษณะแตกต่างกัน ช่วงที่ 1 ทำนองเพลงจะมีลักษณะช้ามีการขับจ้อย โดยกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโคม โดยใช้การขับจ้อยเป็นตัวดำเนินเรื่องในช่วงแรกมีการรำตีบท ช่วงที่ 2 ทำนองเพลงจะมีลักษณะจังหวะไม่ช้าและเร็วจนเกินไป สื่อถึงขั้นตอนการประดิษฐ์โคม พร้อมกับแสดงความงามของโคมที่ทำ

เสร็จแล้ว ช่วงที่ 3 ทำนองเพลงจะมีลักษณะจังหวะเร็ว เป็นการรำรำแสดงความสวยงามของโคมแขนและนำไปถวายเป็นพุทธบูชา

4) ออกแบบเครื่องแต่งกาย

คณะผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นรูปแบบเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีแนวคิดได้มาจากการแต่งกายของสตรีเจ้านายฝ่ายเหนือ และคหบดีของเชียงใหม่ในสมัยก่อน โดยนำแบบเครื่องแต่งกายมาจากเจ้าทิพย์เกษรและเจ้าอุบลวรรณ สวมเสื้อแขนกระบอกติดกระดุม 5 เม็ด ห่มสไบไหมแพรวตกแต่งด้วยเครื่องประดับทอง ตัวขึ้นทอด้วยฝ้าย 3 สี เป็นลายเส้นพาดขวางกับลำตัว หัวขึ้นใช้ผ้าดิบสีแดง ตีนขึ้นต่อด้วยตีนจก

ภาพที่ 2 แบบร่างเครื่องแต่งกายการแสดงชุด

“ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร”

ที่มา: Treethawat Meesomsak, 2018

ผลการศึกษา

ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร การทำโคมแขนและการนำโคมไปสักการะบูชา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดผ่านบทเพลง ในส่วนของท่าฟ้อนจะสร้างสรรค์ตามกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ความเป็นล้านนาและความเป็นเอกลักษณ์ของโคมล้านนา

รูปแบบของการสร้างสรรค์ครั้งนี้ เป็นการแสดงที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับโคม ขั้นตอนการทำโคมและการใช้โคมสักการะเพื่อเป็นพุทธบูชา ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงจำนวน 10 คน ซึ่งจะใช้โคมคนละ 1 ดวง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นเฉพาะตัว ความอ่อนช้อยงดงามของการแสดงตามแบบการฟ้อนโคม โดยแบ่งช่วงการแสดงออกเป็น 3 ช่วงการแสดง ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 มีการขับจ้อย โดยกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโคม โดยใช้การขับจ้อยเป็นตัวดำเนินเรื่อง ในช่วงแรกมีการรำตีบท โดยในช่วงที่ 1 มีทำการแสดงประกอบเนื้อร้องจำนวน 32 ท่ารำประกอบเนื้อร้อง

ช่วงที่ 2 สื่อถึงขั้นตอนการประดิษฐ์โคม พร้อมกับอวดความงามของโคมที่ทำเสร็จแล้ว มีทำการแสดงประกอบเนื้อร้องจำนวน 7 ท่ารำ พัฒนามาจากขั้นตอนของการประดิษฐ์ทำโคมโดยกิริยาต่างๆ มาประดิษฐ์ตามภาษาท่านาฏยศัพท์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย (Saithongkham, 2018)

ช่วงที่ 3 เป็นการรำอวดความสวยงามของโคมแขวนและนำไปถวายเป็นพุทธบูชา การจุดโคมไฟ มีทำการแสดงประกอบเนื้อร้องจำนวน 14 ท่ารำ รวมเป็น 53 ท่ารำ

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบการแต่งกายการแสดงชุด “ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” จากการแต่งกายของผู้หญิงล้านนาชนชั้นเจ้านายและคหบดีในอดีต โดยจำนวนผู้แสดง 10 คนแต่งกายสลับสี ใส่เครื่องประดับตามหลักการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทของฟ้อน (Oopparamai, 2010)

เสื้อแขนยาว สีเสื้อทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สีน้ำเงิน สีเขียว สีส้ม สีชมพู และสีม่วง โดยลักษณะของเสื้อเป็น

เสื้อแขนกระบอกคอจีน มีกระดุม 5 เม็ด ลวดลายของเสื้อมีลักษณะคล้ายลายประจำยาม ซึ่งเป็นลวดลายที่ปรากฏบนโคมเสมาธรรมจักร

ผ้าสไบ ใช้ผ้าแพรจีน ทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สีเหลือง สีแดง สีเขียว สีชมพูและสีม่วง นำมาห่มทับในลักษณะสไบเฉียงทั้งชายไว้ด้านหลัง

ผ้าซิ่น ผ้าซิ่นเป็นลายตาแล้มทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สีน้ำเงิน สีเขียว สีส้ม สีม่วงและสีชมพู โดยใช้ผ้าซิ่นตีนจกเชียงใหม่ลายหงษ์คู่

เครื่องประดับ เครื่องประดับตามหลักการแสดงนาฏศิลป์ พาหุรัตนครบชุด

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกายการแสดงชุด “ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” ที่มา: Treethawat Meesomsak, 2018

อุปกรณ์ประกอบการแสดงโคมเสมาธรรมจักรหรือโคมรังมดส้ม

ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้ใช้โคมแขวนล้านนา คือโคมเสมาธรรมจักรหรือโคมรังมดส้มนำมาแขวนกับคันโคมเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงเพื่อให้มีความเหมาะสมและสวยงาม ซึ่งมีลักษณะดังนี้ มีรูปทรงเหมือนรังมดส้มหรือรูปทรงเป็นแปดเหลี่ยม โครงสร้างของโคมทำมา

จากไม้ไผ่เฮียะ ตัวโคมใช้ผ้าโทเร ตกแต่งด้วยลาย
ประจายามสีทอง ประกอบกับคันโคมทำจากไม้สักแท้
เคลือบสีเงา มีความยาว 50 เซนติเมตร ในส่วนหัวและหาง
แกะสลักเป็นลวดลายพญานาค ส่วนคันถือมีลักษณะ
โค้งงอ

ภาพที่ 4 โคมเสมาธรรมจักรหรือโคมรังมดส้ม
ที่มา: Treethawat Meesomsak, 2018

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงชุด “ฟ้อนโคมบูชา
หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องแบบ
ขับจ้อยในช่วงแรก เป็นบทเพลงที่สร้างสรรค์เพื่อให้
สอดคล้องในการประกอบการแสดงฟ้อนแบบล้านนา
ประพันธ์โดย คุณพิชญ์การณีย์ ทรายแก้ว คำร้อง
คุณศักดิ์สิทธิ์ แม่ใจ ขับร้อง คุณสะหลีคำ เวียงแก้ว
โดยใช้วิธีร้องแบบขับจ้อย (Pitupuminark, 2014) ช่วงจังหวะ
ปานกลางและช่วงจังหวะเร็ว

ช่วงที่ 1 ขับจ้อย

ปะทีปะนะ รัศมีใส
แจ้รุ่งเรืองไร ไฟประทีปแก้ว
สุกสว่างแสง เอื้อแดงผ่องแผ้ว

จุดตามฮีตแนว แต่ให้
เดือนเป็งยี่เหนื่อ วงศ์เครือสืบไว้
ตกแต่งแบ่งได้ เกยท่า
มีมาแน่ซัด ก่ารหัตถกรรม
โคมแก้วโคมคำ แก่นงามแขวนห้อย
บ้านเฮือนเคหา วัฒถัดถ้อย
ตำไมไฟววยวย วิบวิบ
กระดาษเงินทอง เรืองรองระยับ
ขับเด่นเมื่อต้องแสงไฟ
น้อมมนจิต อามิสถวาย
รัตนไตร ดวงใสผ่องแผ้ว

เกริ่น

--- ด --- ร --- ล --- ร - ล - ช
--- ม --- ล - ช - ม - ลชม - ลชม - ล - ช --- ล
--- ตี - ล - ช - ม - ล ช ม ลชม ลชม --- ช
--- ร - ม - ร - ด ร ม ด ร ม ด ร ม --- ช ---
ม --- ร --- ด

ช่วงที่ 2 เพลงช้า

--- ตี	- ล ช ม	- ล - ช	- ล - ร	--- ช	ล ม ช ล	- - ตี ม	ช ล ม ช
--- ม	ช - ล ร	--- ม	- ช ร ม	--- ร	ม ร ม ช	- ล ม ช	ร ม ช ล
----	- ช ล ตี	-- ตี ล	ช ล ม ช	--- ล	-- ช ร	ม ร ต ร	- ม - ช
----	- ร ม ช	- ล ช ม	ช ล - ช	--- ม	-- ช ร	-- ม ร	ด ล - ตี
----	ตี ล ตี ตี	ตี ล ตี ตี	ตี ร ตี ช	--- ล	ตี ร ตี ช	ล ช ม ช	- ล - ตี
----	ตี ล ตี ตี	ตี ล ตี ตี	ตี ร ตี ช	--- ล	ตี ร ตี ช	ล ช ม ช	- ล - ตี

2 รอบ

ช่วงที่ 3 เพลงเร็ว

-- ช ม	-- ช ร	-- ช ล	ช ม - ช	--- ร	ม ร ม ม	--- ช	ล ช ล ล
-- ตี ตี	ตี ตี ล ช	-- ล ล	ช ม ช ช	ช ม ช ช	ช ม ช ช	ล ช ม ช	- ล - ตี
----	- ล ตี ตี	- ล ตี ตี	- ร ม ช	--- ม	ช ล - ช	- ม - ช	- ล - ตี

8 รอบ

ตารางที่ 1 ไน้ตเพลงโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร

ที่มา: Treethawat Meesomsak, 2018

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

ผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ ได้ประดิษฐ์เพลงที่ประกอบการแสดงขึ้นมาใหม่คือเพลงพ็อนโคมบูซา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงกำหนดให้ใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับชุดการแสดง และเพื่อให้เกิดความรู้ถึงบรรยากาศของชาวล้านนา โดยใช้เครื่องดนตรีประกอบการบรรเลงจำนวน 16 ชิ้น ประกอบด้วย

1. สะล้อเล็ก	2. สะล้อกลาง
3. สะล้อใหญ่	4. ซึงเล็ก
5. ซึงกลาง	6. ซึงใหญ่
7. ปี่จุม (ปี่เล็ก)	8. กลองตะหลดปด
9. กลองแฉวง	10. ฉาบ
11. ฆ้อง – โหม่ง	12. กลองเต่งถึง
13. กลองโป่งโป่ง	14. ฉิ่ง
15. กังสดาล	16. กีตาร์โปร่ง

ผู้แสดง

การแสดงชุดนี้ใช้นักแสดงหญิงจำนวน 10 คน

โอกาสที่ใช้

การแสดงชุดพ็อนโคมบูซา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร สามารถใช้ในการแสดงในงานรื่นเริงและงานมงคลต่าง ๆ

อภิปรายผล

ผลงานสร้างสรรค์นี้เป็นการคิดประดิษฐ์การแสดงขึ้นมาใหม่ โดยการนำท่าพ็อนมาประยุกต์ให้เข้ากับขั้นตอนการทำโคมแขวนและการนำโคมไปสักการะบูชา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดผ่านบทเพลง ในส่วนของท่าพ็อน

จะสอดคล้องกับความเป็นล้านนาและความเป็นเอกลักษณ์ของโคมล้านนา ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงการแสดง

ช่วงที่ 1 ทำนองเพลงมีจังหวะช้า มีการขับจ้อย โดยกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับโคม ใช้การขับจ้อยเป็นตัวดำเนินเรื่องในช่วงแรก มีการรำตีบท

ช่วงที่ 2 ทำนองเพลงมีจังหวะปานกลาง สื่อถึงขั้นตอนการประดิษฐ์โคม พร้อมกับอวดความงามของโคมที่ทำเสร็จแล้ว

ช่วงที่ 3 ทำนองเพลงมีจังหวะเร็ว เป็นการรำอวดความสวยงามของโคมแขวนและนำไปถวายเป็นพุทธบูชา (จุดโคมไฟ)

ในการแสดงใช้นักแสดงผู้หญิงทั้งหมด 10 คน โดยมีกระบวนการท่าพ็อนทั้งหมด 53 ท่า และการปรับเปลี่ยนรูปแบบแถวการแสดงทั้งหมด 40 รูปแบบ

เครื่องแต่งกายในการแสดงจากผู้หญิงล้านนาชนชั้นเจ้านายและคหบดีในอดีตมาเป็นแบบแผน โดยชุดการแต่งกายแบ่งออกเป็น 5 สี ได้แก่ สีน้ำเงิน สีเขียว สีส้ม สีม่วงและสีชมพู

สไบผ้าแพรจีน ทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สไบสีเหลือง สไบสีแดง สไบสีเขียว สไบสีชมพูและสไบสีม่วงนำมาท้มทับในลักษณะสไบเฉียงทั้งชายไว้ด้านหลัง

ผ้าซิ่นที่ใช้ในการแสดงจะเป็นซิ่นลายตำลึงทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สีน้ำเงิน สีเขียว สีส้ม สีม่วงและสีชมพู และใช้ผ้าซิ่นตีนจกเชียงใหม่ลายหงส์คู่

เสื้อเป็นเสื้อแขนกระบอกคอจีนมีกระดุม 5 เม็ด ลวดลายของเสื้อมีลักษณะคล้ายลายประจำยาม ซึ่งเป็นลวดลายที่ปรากฏบนโคมเสมาธรรมจักรใช้สีเสื้อทั้งหมด 5 สี ได้แก่ สีน้ำเงิน สีเขียว สีส้ม สีชมพู และสีม่วง

เครื่องประดับที่ใช้เป็นเครื่องประดับทอง ได้แก่ ปิ่นปักผมแม่แจ่มทำจากทองเหลืองขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนดอกไม้ประดับศีรษะใช้ ดอกแก้วเสมือนจริง และดอกไม้ไหว้ใช้เป็นดอกกระดังงา ที่ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ต่างหูเลือกใช้ต่างหูสีทอง สร้อยคอใช้สร้อยคอที่ทำจากโลหะสีทองแบบไม่มีระย้า สักวาลจะใช้สักวาล 3 เส้น มี 2 ขนาด ประกอบไปด้วย ขนาดเล็ก 2 เส้น ขนาดกลาง 1 เส้น มีลักษณะเป็นเม็ด โลหะสีทอง กำไลข้อมือจะเป็นโลหะสีทองประดับเพชร มี 2 ขนาด ประกอบไปด้วย กำไลขนาดกลางและกำไล ขนาดเล็ก ส่วนเข็มขัดเลือกใช้เข็มขัดโลหะสีทองหัวเข็มขัดประดับด้วยพลอย

เพลงในการแสดงใช้เครื่องดนตรีพื้นเมือง ภาคเหนือในการบรรเลง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการ แสดงการบรรเลง จำนวน 16 ชิ้น ได้แก่ สะล้อเล็ก สะล้อ กลาง สะล้อใหญ่ ซึงเล็ก ซึงกลาง ซึงใหญ่ ปี่จุม (ปี่เล็ก) กลองแวง กลองตะหลดปด ฉาบ ฆ้อง-โหม่ง กลองเต่งถึง กลองโป่งโป่ง ฉิ่ง กังสดาลและกีตาร์โปร่ง โดยนำเครื่อง ดนตรีทั้งหมดมาสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับการแสดงมี สะล้อเป็นเครื่องดนตรีหลักอีกทั้งยังมีการผสมผสาน เครื่องดนตรีพื้นบ้านอย่างมีแบบแผนทำให้เพลงมี เอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ “ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร” เพื่อความคงอยู่ของศิลปวัฒนธรรม ไทยและสร้างความสุนทรีย์แก่ผู้รับชมการแสดง

บทสรุป

ฟ้อนโคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร การทำ โคมแขวนและการนำโคมไปสักการบูชา ซึ่งเป็นการ ถ่ายทอดผ่านบทเพลง ในส่วนของท่าฟ้อนประกอบด้วย

3 ช่วง ช่วงที่ 1 จำนวน 32 ท่ารำ ช่วงที่ 2 จำนวน 7 ท่ารำ ช่วงที่ 3 จำนวน 14 ท่ารำ รวมเป็น 53 ท่ารำ

โคมบูชา หัตถศิลป์ ถิ่นเมืองสาทร เป็นชุดการแสดงที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเป็นมาประเพณีและงานหัตถกรรมพื้นบ้านของ จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ประเพณีวัฒนธรรม การใช้โคมเพื่อเป็นพุทธบูชาของ ชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ เป็นการศึกษาระวัติความเป็นมาของจังหวัดเชียงใหม่ สภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ ประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงการประดิษฐ์โคมล้านนาของจังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญต่องานวิจัย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ รวมทั้งศึกษาความเชื่อ ของชาวจังหวัดเชียงใหม่ อักษรล้านนาและภาษาพูดคำเมือง ในปัจจุบัน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับของแม่หญิง ล้านนาชนชั้นเจ้านายและคหบดีจังหวัดเชียงใหม่ใน สมัยอดีตและโคมล้านนา ได้แก่ โคมในพิธีกรรมทาง ศาสนา โคมที่เกี่ยวข้องเนื่องในประเพณีและโคมเนื่องใน ปัจจุบัน 4

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้

ปัญหาการวางแผนในการปฏิบัติงานมีความล่าช้า เช่น ในเรื่องของการหาเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ เนื่องจากคณะผู้วิจัยปฏิบัติงานตรงกับละครเรื่องบุพเพ สันนิวาสกำลังออกอากาศอยู่ ณ ขณะนั้น ผู้คนหันมาแต่งกาย แบบไทยมากขึ้นและประจวบเหมาะแก่ประเพณี

สงกรานต์ที่แต่เดิมนิยมแต่งชุดไทยกันในวันประเพณี
สงกรานต์จึงส่งผลให้ชุดและเครื่องประดับขาดตลาด

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1. ปัญหาการซ้อมการแสดงเนื่องด้วยจากพื้นฐาน
ของนักแสดงแต่ละคนมีความแตกต่างกัน อีกทั้งเวลาว่าง
ของนักแสดงแต่ละคนมีเวลาว่างที่ไม่ตรงกันซึ่งเป็นปัญหา
ในการนัดซ้อมการแสดงจึงทำให้ส่วนใหญ่นักแสดงไม่
สามารถซ้อมการแสดงพร้อมกันได้ จึงควรวางแผนให้มี
ความเหมาะสมและรัดกุม

2. ปัญหาพื้นที่ในการซ้อมการแสดงมีการแบ่ง
สถานที่จำกัด จึงทำให้เกิดปัญหาในบางครั้งทำให้ไม่มี
พื้นที่ซ้อมการแสดง ดังนั้นหากจะทำการวิจัยในครั้ง
ต่อไปผู้ที่ทำการศึกษาควรรวบรวมวิเคราะห์และวางแผน
การทำงานอย่างรอบคอบและควรดำเนินการประสานงาน
ระหว่างผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ได้งานวิจัยที่
สมบูรณ์

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความ
สนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาควิชาดนตรีและ
ศิลปะการแสดง สาขาศิลปะการแสดง และขอบคุณ
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก นักศึกษา หลักสูตรร่วมผลิตครุศาสตร์
บัณฑิต ที่ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดง
เพื่อความคงอยู่สืบไป

Reference

- Oopparamai, W. (2010). *Dramatic performance and drama*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press.
- Pitupuminark, K. (2014). Joi : Sing a Lanna Traditonal Literature. *Journal of Fine Arts*, 2, 225-259.
- Saithongkham, J. (2018). *Thai classical dance, Thai Dance, drama, and Khon*. Bangkok, Thailand: Nucha Publishing.
- Soonpongsri, K. (2016). *Aesthetics, philosophy of art, and art critical theory*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press.
- Tourism Authority of Thailand. (2014). *Chiang Mai's Yee Peng tradition*. Retrieved from <http://suvarnabhumiairport.com/th/>